

THE SUPERIORITY OF CHRIST IN HISTORY.
JESUS CHRIST, THE FINAL
REVELATION OF GOD'S SELF
(SUPERIORITATEA LUI CRISTOS ÎN ISTORIE.
ISUS CRISTOS, REVELAȚIA FINALĂ)

OTILIA VEZENTAN (BERZAVA)*

ABSTRACT. Religious diversity is a fact of life in modern society. There are a plurality of religious traditions, each with its own beliefs and spiritual practices. The central claim of each of the great religious traditions is the claim to be an effective context in which, perhaps, the salvific transformation of the human being takes place. Each religion offers its own remedy, its own vision of the soteriological goal and how it can be achieved. This paper aims to provide an exegetical analysis of Hebrews 1:1-14 from a dogmatic point of view. This approach is meant to give an answer to the Islamic perspective on human salvation, the final revelation presented in the Qur'an, by demonstrating the superiority of Jesus Christ as the final revelation of Himself, of God in history and as Redeemer, emphasizing theological relevance (inclusiveness, exclusivism, theological pluralism) and exegetical relevance (Christ as the only way of salvation); Islam's perspective on the salvation of human beings; the superiority of Christ in history through the contrast between the old and the new revelation (the moment of the revelation, the mode of revelation, the status of the messenger); the superiority of Christ in creation (Christ is the agent and the finality of creation); and the superiority of Christ in redemption (Christ is the initiator through the incarnation, and the mediator through His sacrifice).

KEY WORDS: Christ's divinity, relationship, revelation, redemption, Qur'an

Introducere

Unul dintre aspectele legate de societatea modernă este diversitatea ei religioasă. Există o pluralitate de tradiții religioase, fiecare cu propriile-i credințe, practici spirituale, etos cultural, care totuși creează probleme când sunt privite nu doar ca fenomene umane, ci ca replici la divinitate (Hick 1988: 365). Revendicarea centrală a fiecăreia dintre marile tradiții religioase este pretenția de a oferi și de a constitui un context eficient, în care poate și are loc transformarea salvifică a ființei umane dinspre orientarea ei egocentrică spre una cimentată în realitatea divină supremă (Hick 1988: 366, 369, 370). Diversitatea religioasă a societății contemporane implică nu numai diferențe

* OTILIA VEZENTAN (BERZAVA) (Ph.D. candidate, "Aurel Vlaicu" University of Arad, Romania), specializes in public theology with an accent on theological key points in Christianity and Islam. E-mail: ljberzava@sbcglobal.net.

de ritual. Cele mai semnificative diferențe au în vedere percepția asupra existenței umane, anume asupra statutului omului de ființă căzută. Fiecare religie oferă propriul remediu, propria-i viziune asupra obiectivului soteriologic și modul în care poate fi atins: „Religia propune un diagnostic al unei boli spirituale profunde, paralizante, universale pentru simțirea non-divină și oferă un remediu. Religia este adevărată dacă pune corect diagnosticul și dacă vindecarea este eficace” (Yandell 1994: 191).

Atât creștinismul, cât și islamul susțin că acceptarea anumitor adevăruri este esențială pentru atingerea obiectivului soteriologic. Religiile, însă, nu se pun toate de acord asupra condiției umane și asupra modului de a o depăși. De aceea, scopul prezentului studiu este de a susține superioritatea lucrării lui Isus Cristos în istoria omenirii vis-à-vis de perspectiva islamică asupra mântuirii, folosindu-ne de lectura textului din Evrei 1:1-14 în notă dogmatică. Demersul pe care îl propunem se vrea o încercare de a defini superioritatea lui Cristos din punctul de vedere al relației cu istoria umană. Cristos este superior datorită statutului ontologic al ființei Sale, statut care îl califică pentru o lucrare superioară: aceea de mijlocitor între Dumnezeu și om.

Relevanța teologică

Dacă abordăm posibilitatea existenței unui spațiu soteriologic în cadrul tuturor marilor tradiții religioase, ni se deschide dinainte o tipologie triplă, care descrie diferite răspunsuri date de creștinism:

1. *Inclusivismul* recunoaște că, deși creștinismul reprezintă revelația normativă a lui Dumnezeu, cei ce aparțin celorlalte tradiții religioase au și ei acces la mântuire, întrucât celelalte religii sunt și ele căi eficiente spre Dumnezeu, din punct de vedere soteriologic. Promotorul acestei perspective este Karl Rahner, care susține că harul mântuitor trebuie să fie disponibil în afara granițelor bisericii. Potrivit lui Rahner, practicantii credincioși și devotați care aparțin marilor religii ale lumii sunt „creștini anonimi” aflați, chiar fără să-și dea seama, într-o biserică invizibilă, așadar în sfera mântuirii (Rahner 1966: 115-134). Trăsătura distinctivă a acestui tip de inclusivism este recunoașterea existenței valorilor spirituale ale altor religii și apariția mântuirii în cadrul lor, promovând ideea că mântuirea, oriunde s-ar produce ea, este creștină, iar singura bază a iertării și acceptării este moartea ispășitoare a lui Cristos.

2. *Exclusivismul* a fost propus și propagat de Karl Barth, care respinge revelația de Sine a lui Dumnezeu în afara lui Cristos. Există un singur Salvator și o singură Evanghelie. Toți oamenii au o anumită cunoștere despre Dumnezeu prin revelația generală în natură, dar ea nu-i poate mântui (Barth 1956: 280-361). Doctrina *extra ecclesiam nulla salus* (nu este mântuire în afara bisericii) a jucat un rol vital în exclusivism. De altfel, exclusivismul este

punctul de vedere potrivit căruia există o singură cale către Dumnezeu și mântuire; o singură religie este eficientă din punct de vedere soteriologic, iar adepții tuturor celorlalte religii sunt pierduți. Exclusiviștii consideră creștinismul drept singura religie adevărată și salvatoare. Deși pot exista unele adevăruri și în alte religii, acestea nu sunt adecvate pentru a aduce mântuirea (Jones 2008). Această perspectivă afirmă că Isus Cristos este temelia unică (fără asemănare) și distinctivă, centrul credinței unice și distinctivă (Goldsmith 2012: 45).

3. *Pluralismul teologic* a fost dezbătut pentru prima dată de John Hick, incontestabil cel mai important reprezentant al acestei ideologii. Hick susține necesitatea trecerii de la o abordare centrată pe Cristos (cristocentrică) la una centrată pe Dumnezeu (teocentrică) în interpretarea pluralității religioase (McGrath 2013: 267). Astfel, crede Hick, este nevoie de o schimbare de paradigmă prin care să înlocuim conceptul de creștinism cu cel de Dumnezeu, ca punct focal al mântuirii (Hick 1973: 99). Prin această mișcare, Hick demitologizează, de fapt, credința creștină și îl îndepărtează pe Cristos din centrul revelației divine. Contrar viziunii tradiționale, Hick crede că „universul credințelor se concentrează asupra lui Dumnezeu, și nu asupra creștinismului sau oricărei alte religii. Dumnezeu este soarele, sursa dăătoare de lumină și viață pe care toate religiile le reflectă în propriile lor moduri“ (Hick 1980: 52). În încercarea de a explica abordarea pluralistă a religiei, Hick arăta că ea „trebuie să implice trecerea de la dogma potrivit căreia creștinismul este în centru, la ideea că Dumnezeu este în centru, iar toate religiile omenirii, inclusiv a noastră, slujesc și se învârt în jurul lui“ (Hick 1985: 30-34). Conform acestui punct de vedere, toate celelalte credințe arată la fel de multă vitalitate spirituală precum creștinismul și se închină aceluiași Dumnezeu, căruia i-au dat diferite nume. Toate religiile sunt mai mult sau mai puțin la fel de valabile și poate chiar la fel de adevărate, fiind considerate încercări mediate cultural de a înțelege aceeași realitate finală, și totodată căi spirituale soteriologic eficiente înspre atingerea aceluiași scop (Jones 2008).

În cartea *The Myth of Christian Uniqueness: Toward a Pluralistic Theology of Religions*, John Hick și P. F. Knitter pun accentul pe scopul final pentru care religiile lumii, în ciuda practicilor lor variate și credințelor divergente, se vor uni pentru a forma Adevărul Absolut. Călătoria va fi o căutare ascendentă a ideii mărețe, indiferent că vorbim despre musulmani, budiști sau hinduși. În această chestiune, nici o religie anume nu va pretinde că este posesoarea „adevărului“, că este credința religioasă suverană (Hick și Knitter 1987: 15-17). În plus, toate marile tradiții religioase sunt privite drept contexte eficiente și autentice de mântuire independentă, în care transformarea salvifică vine pe calea spirituală particulară trasată de tradițiile respective, prin spiritualitatea practică de ele, și anume trăirea în conformitate cu Tora sau cu

revelația coranică: evreii, respectiv musulmanii, descoperă împreună pacea transformatoare cu Dumnezeu (Hick 1988: 376-377).

Concluzia lui Hick este că toate religiile duc la același Dumnezeu. Creștinii nu au acces special la Dumnezeu, ci El este universal disponibil prin intermediul tuturor tradițiilor religioase, care sunt căi cu potențial egal spre mântuire și adevăr. Conform pluralismul religios, nu există o singură revelație unică, finală în istorie, pe care Dumnezeu a împlinit-o în Fiul Său, ci există mai multe căi prin care se poate ajunge la realitatea divină: Dumnezeu, iar adevărurile fiecărei tradiții religioase se armonizează între ele, formând un tot unitar (Runia 1977: 58-59).

Un astfel de context religios ridică următoarele întrebări, însă: există contexte soteriologice alternative în care oamenii pot afla mântuirea? Este posibilă mântuirea fără a experimenta momentul convertirii, fără o acceptare personală, conștientă a lui Isus Cristos? Este Isus Cristos adevăratul centru al revelației de sine a lui Dumnezeu? Este El singura cale spre Dumnezeu? Este Isus Cristos revelația finală, desăvârșită a lui Dumnezeu în istoria omenirii? Este lucrarea de răscumpărare realizată prin jertfa lui Isus Cristos singura cale de a restabili comuniunea, pacea dintre om și Dumnezeu?

Relevanța exegetică

Epistola către Evrei este destinată unui grup de credincioși iudei (Evrei 13:22) aflați în fața unui pericol, anume întoarcerea la iudaism. Renunțarea la creștinism și întoarcerea la iudaism implica, în primul rând, disprețuirea lucrării lui Isus Cristos prin contestarea voită a Dumnezeirii, apoi nerecunoașterea valorii infinite a sângelui Său și a legământului care a fost pecetluit prin El și, în cele din urmă, concluzia că mântuirea este un nonsens (Gooding 1995: 19, 21).

Odată cu venirea lui Isus, și prin mărturisirea că El este Mesia, Fiul lui Dumnezeu, s-a ivit o problemă fundamentală între iudaism și creștinism legată de divinitatea Lui. Autorul epistolei răspunde acestei nevoi în primul rând printr-o expunere doctrinară, în care stabilește unicitatea, superioritatea și finalitatea revelației lui Dumnezeu în Fiul Său, Isus Cristos. Există mai multe poziții privind structura literară a cărții Evrei. Poziția tradițională împarte epistola, după modelul paulin, într-o secțiune doctrinară și una practică (1:1-10:39). potrivit lui A. Vanhaye, cheia descifrării structurii epistolei se găsește în șase elemente literare folosite de autor: anunțarea subiectului (1:4), incluziunea (1:5-13), cuvintele de legătură (1:4, 2:13), termenii caracteristici, aliterația și chiasmul. Vanhaye împarte epistola după modelul expunere-practică, iar Fenton după modelul expunere-rugăciune, modele care se repetă de-a lungul întregii epistole (vezi Macleod 1989: 186). În Evrei 1:1-4 este declarată acțiunea de salvare realizată de Dumnezeu *în și prin* Cristos. De fapt, întreaga cristologie a cărții Evrei este fundamentată pe două

elemente: statutul lui Cristos de Fiu înălțat și sacrificiul actului preoțesc, prin care a făcut ispășirea păcatelor (Attridge 1989: 36). Cristos este prezentat ca profet (1:1-2), preot (1:3b) și împărat (1:8-14). Un rol important în desfășurarea argumentului îl au aici citatele din Vechiul Testament. Întrucât statutul mesianic al lui Cristos era pus la îndoială, autorul Epistolei către Evrei a crezut de o importanță vitală să accentueze continuitatea dintre Vechiul și Noul Testament. Cristos nu a anulat trecutul iudaic, ci a venit să-l împlinească. Fără Cristos, revelația dată în Vechiul Testament este fragmentată, parțială, incompletă (Brown 1982: 28).

În acest context, Epistola către Evrei menționează nevoia salvării pe care Dumnezeu a dat-o în Cristos, accentuând necesitatea lucrării răscumpărătoare a lui Cristos, așadar nu probabilitatea crucii, ci absoluta ei necesitate. Cristos nu este doar un element nou, care face complexă spiritualitatea omenirii, El nu este una dintre multele căi spre mântuire, ci singura cale prin care Dumnezeu a ales să împace lumea cu Sine. Creștinismul este unic, iar unicitatea lui este dată de Cristos.

Perspectiva islamică asupra mântuirii

Atât islamul, cât și creștinismul susțin că Isus trebuie stimat, dar nu cad de acord asupra identității și naturii Sale. Creștinii îl acceptă pe Isus ca unică întrupare a lui Dumnezeu: El este pe deplin Dumnezeu și pe deplin om, în timp ce învățătura islamică neagă doctrina întrupării, a morții și învierii Lui. Conform concepției islamice, toți oamenii se nasc inocenți și liberi (Coranul 30:30). Adam și Eva nu au transmis păcatul lor întregii omeniri; ei au fost absolviți de păcatul comis, iar descendenții lor au devenit imuni la efectele păcatului (Kateregga și Shenk 1997: 141). Omul nu se naște păcătos, astfel păcatul nu este ereditar, nu are caracter comunitar și nici transferabil, deci nu se poate vorbi despre conceptul de păcat originar, care ar fi contrar adevăratelor învățăturilor islamice. Păcatul nu este înnăscut, ci dobândit, prin urmare omul poate evita cu ușurință păcatul, pentru că nu are natură păcătoasă. Mai degrabă, din perspectiva islamului, deși omul nu este o ființă căzută, totuși este imperfect, uită și este neglijent, motiv pentru care trebuie readus în mod constant pe calea cea dreaptă prin intermediul profeților și revelației (Kateregga și Shenk 1997: 45).

Musulmanii resping doctrina creștină a ispășirii. Din perspectivă islamică, nimeni nu poate suferi pentru păcatele altuia, nu există o asemenea doctrină a ispășirii, deci nu este nevoie de un salvator, pentru că nu există un păcat originar de care să fim mântuiți (Morgan 2010: 46). Astfel, islamul neagă două dintre doctrinele fundamentale ale creștinismului, anume răstignirea și învierea lui Isus Cristos. În islam, mântuirea este garantată prin păzirea poruncilor lui Dumnezeu, fără a fi nevoie de uciderea vreunui nevinovat (Deedat 2020b). Din perspectiva credinței musulmane pare nepotrivit ca

Mesia să moară printr-o răstignire rușinoasă. Dumnezeu, care este drept, nu ar permite ca Mesia cel drept să sufere în acest mod. Musulmanii cred că Allah l-a salvat pe Mesia de la răstignire. Mai mult, islamul nu se identifică cu convingerea creștină că omul trebuie să fie răscumpărat, întrucât în islam nu există ideea de răscumpărare universală a omenirii. Răscumpărarea și dăm-narea sunt individuale. Fiecare musulman este propriul răscumpărător: el poartă toate posibilitățile succesului sau eșecului spiritual în propria-i inimă (Khurshid 1999: 53).

Islamul este calea păcii, iar în viziunea musulmană pacea cu Allah se realizează numai printr-un angajament total față de islam, în mod specific față de Shahada (sau crezul islamic: *Marturisesc că nu există altă divinitate demnă de adorare în afară de Allah și mărturisesc că Mahomed este Mesagerul lui Allah și robul Său*), credința în Coran și în Mahomed, Apostolul lui Dumnezeu, și supunerea devoțională totală față de Shari'a, legea religioasă islamică (Katerregga și Shenk 1997: 88).

Înțelepții islamului spun că „drumul care duce spre Allah este prin obiceiurile aspirate de creaturi” (Kaya 2014: 23). Cu alte cuvinte, fiecare este liber să-și facă legătura directă cu Allah. Fiecare om poate să ceară iertare, care se atinge întotdeauna prin pocăință. Musulmanii se roagă pentru pocăință direct lui Allah, fără intermediar. Mântuirea în islam se face doar prin credință și practică. Amândouă merg mână în mână pentru a putea atinge mântuirea (Deedat 2020a).

Islamul neagă necesitatea unui mediator sau a întrupării, dar este evident că, în gândirea populară și în scrierile musulmane, Mahomed acționează ca mediator, fără o întrupare, fără o ispășire, fără să ceară schimbarea caracterului (Zwemer 2004: 48). Mântuirea în islam nu poate fi garantată sub nici o formă și depinde exclusiv de bunăvoința lui Allah, care va pune în balanță faptele din timpul vieții. Din această cauză, musulmanii trăiesc sub povara incertitudinii și a superstiției întreaga viață. Așadar, explicația succintă a conceptului de mântuire în islam, în vederea obținerii mântuirii și a vieții eterne, nu implică decât să te întorci la Allah, să crezi numai în El și să faci fapte bune. Nu este nevoie ca un om drept, fără vină, să fie răstignit pentru a ierta păcatele făptuite de alții.

Islamul nu neagă Adevărul altor religii, dar susține că adepții lor au distorsionat, au corupt Adevărul, în consecință Dumnezeu l-a trimis pe Mahomed să purifice religia (Khurshid 1999: 26). Musulmanii cred că Mahomed a adus o versiune restaurată a adevăratei credințe (iman), religia primordială a omenirii (Morgan 2010: 101): „În ziua aceasta am desăvârșit religia voastră și am împlinit Harul Meu asupra voastră și am încuviințat islamul ca religie pentru voi! [...]” (Traducerea sensurilor Nobilului Coran, 5:3). Profetul islamului este considerat ultimul profet și Mesager al lui Dumnezeu: „Mahomed nu este tatăl nici unuia dintre bărbații voștri, ci el este Trimisul lui

Allah și încheietorul Profeților, și Allah este Atoateștiutor” (Traducerea sensurilor Nobilului Coran 33:40, vezi Ramadan 2017: 43). Din perspectivă islamică, Mahomed este „Sigiliul profeților” (Morgan 2010: 99) (ultimul mesager al lui Allah, ale cărui revelații s-au păstrat perfect), profetul *par excellence* (Maulana MA 1993: 3) și profetul „întregii omeniri” (Kaulana WK 2019: 441). Pentru musulmani, Mahomed este norma moralității și fundamentul tuturor idealurilor islamului. De altfel, „ca mesager, el este ultimul și cel mai mareș, despre care au prezis mesagerii pământești și care astfel completează procesul revelației. Prin urmare, el este idealul perfect pentru omenire, slujitorul perfect al lui Allah și manifestarea completă, cea mai armonioasă a atributelor lui Allah” (Khurshid 1999: 22).

Islamul susține că, în cele din urmă, Dumnezeu a trimis îndrumarea Sa finală întregii omeniri prin profetul Mohamed. Revelația primită, Coranul, afirmă adevărul tuturor revelațiilor anterioare rezumându-le, astfel că tot ce au proclamat profeții anteriori a fost desăvârșit de profetul Mahomed (Katerugga și Shenk 1997: 66). Coranul este considerat „Ultimul Testament” (Deedat 2020a: 52), ultima carte religioasă revelată (Kaya 2014: 128), al cărei text a fost revelat fără intervenția umană și fără modificări, „Miracolul Miracolelor” (Deedat 2020a: 54), cuvântul final al lui Allah pentru îndrumarea rasei umane, completând procesul total al revelației divine (Ramadan 2017: 83). Prin urmare, conform Coranului, islamul este religia tuturor, manifestarea comprehensivă a adevărului (Khurshid 1999: 26), o religie perfectă și finală, care a venit să confirme și să stabilească în forma sa ultimă recunoașterea singurului Dumnezeu și reconcilierea tuturor mesajelor revelate anterior (Ramadan 2017: 55).

Superioritatea lui Cristos în istorie

Omul a fost creat să-L iubească, să-L slujească și să trăiască în părtășie cu Dumnezeu, dar, din pricina păcatului, nu a reușit să-și împlinească menirea (Romani 3:23). Efectul păcatului a fost “prăpastia” epistemologică dintre Dumnezeu și creație, astfel că omul nu putea să-L cunoască pe Dumnezeu prin propriile eforturi. Dumnezeu trebuia să se descopere pe Sine, pentru ca omul să ajungă să-L cunoască. Este întâi nevoie de o inițiativă revelatoare, deoarece Dumnezeu este transcendent. Prin această inițiativă înțelegem manifestarea de Sine a lui Dumnezeu față de om, manifestare care face posibilă cunoașterea și părtășia cu El. Există două tipuri fundamentale de revelație: pe de o parte *revelația generală* manifestată în creație, istorie și conștiință (Romani 1:19, 2:12-15), iar pe de altă parte *revelația specială* dată întâi prin profeți și desăvârșită în Isus Cristos (Evrei 1:2).

Se ridică întrebarea: de ce a fost necesară o revelație specială? Omul a pierdut relația privilegiată pe care o avusese cu Dumnezeu înainte de cădere. Pentru a îndeplini încă o dată condițiile părtășiei, era necesar ca omul să

ajungă să-L cunoască pe Dumnezeu mai deplin. Această cunoaștere trebuia să treacă dincolo de revelația generală, care era în continuare la dispoziția omului. Dumnezeu a ales să restabilească relația prin intermediul lui Cristos. Revelația lui Dumnezeu i-a fost dată omului nu ca informație fără obligație: informația trebuia să conducă la relație. Omul este o ființă relațională, și numai în măsură în care răspunde inițiativei lui Dumnezeu prin stabilirea unei relații personale cu Cristos, își împlinește menirea. Se poate spune, deci, că obiectivul revelației speciale a fost relațional (Erickson 1998, 1: 183).

Continuțul prologului din Evrei 1:1-4 definește poziția actuală a Fiului lui Dumnezeu. Isus Cristos este revelația *par excellence*. El este superior profeților și îngerilor, precum și lui Moise, care au fost numai intermediari ai revelației și ai Legii date de Dumnezeu. Ideea dominantă din prolog este istoria revelației și a mântuirii, în centrul căreia se găsește persoana lui Isus Cristos. De altfel, Cristos este prezentat în prolog cu atributele Sale de Profet, Împarat și Preot (Tofană 1996: 79). Ca atare, superioritatea lui Cristos în istorie este dovedită în: revelație, creație și răscumparare.

Contrastul dintre vechea și noua revelație. Desăvârșirea revelației (Evrei 1:1-2)

Chiar de la începutul Epistolei către Evrei se constată că venirea Fiului marchează o diferență între momentul în care revelația s-a dat și s-a împlinit. Evreii concepeau istoria lumii în relație cu revelația divină, împărțind-o în două perioade majore. Prima este perioada Vechiului Legământ, până la venirea lui Mesia, iar a doua este perioada Noului Legământ, adică veacul lui Mesia. Perioada de tranziție între cele două este εσχάτου των ημερών (Vincent 1975: 379). Promisiunea Scripturii era că în ultimele zile va veni Mesia (Ieremia 33:14-16, Zaharia 16:9, 16, Mica 5:1-4). Sfârșitul acestor zile a venit. Mesia a sosit și tot ce a promis Dumnezeu s-a împlinit, se împlinește sau urmează să se împlinească în El. În trecut, Dumnezeu a vorbit sub forma unor promisiuni, dar acum, la sfârșitul acestor zile, El a vorbit la un nivel complet superior: în împlinire, în persoana lui Mesia (Gooding 1995: 34).

Tipuri de revelație (Evrei 1:2a)

Istoria revelației mântuirii conține două etape majore. Pentru a arăta diversitatea modurilor în care S-a descoperit Dumnezeu în Vechiul Testament, autorul folosește adverbele πολυμερως și πολυτροπως. Adverbul πολυμερως este format din πολυς (multe) și μερως (părți), iar înțelesul lui este „în multe porțiuni“, cuvânt care subliniază caracterul fragmentar al revelației anterioare și fundamentul ei progresiv (vezi Rienecker și Rogers 1980: 663). Prin folosirea lui πολυμερως, autorul sugerează că, în vorbirea trecută, Dumnezeu nu a dat o revelație completă a ființei și voii Sale. Adevărul ca întreg nu a fost descoperit niciodată în Vechiul Testament, ci a apărut fragmentat în acte succesive și în perioade diferite. Al doilea adverb, πολυτροπως, sugerează diversitatea revelației în conținut și în formă și se referă la diferitele moduri în

care Dumnezeu le-a vorbit părinților prin profeți, în vechime. Adverbul πολυτροπως este format din πολυς (multe) și τροπως (moduri, căi) și se poate referi atât la diversele localizări geografice ale revelației, precum și la metodele diverse ale dezvăluirii: teofanii, visuri, viziuni etc. (vezi Rienecker și Rogers 1980: 663; Vincent 1975: 377).

Contrastul dintre “mulți” și “unul” este contrastul dintre caracterul fragmentar, incomplet al profețiilor din vechime și finalitatea, desăvârșirea cuvântului vorbit de Dumnezeu în Cristos (Hughes PE 1997: 36). Prima etapă a revelației a fost cea de pregătire și anticipare, având caracter progresiv. Progresia se realizează de la promisiune la împlinire, în sensul de complementaritate, vezi Matei 5:17 (Ramm 1971: 103).

Deși există discontinuitate între cele două etape ale revelației, continuitatea este caracteristica dominantă a revelației, ce creează însă un spațiu distinctiv între cele două etape. Cel care vorbește și se descoperă atât în revelația trecută, cât și în cea prezentă este unul și același Dumnezeu. Toate aceste acțiuni succesive, moduri diferite ale revelației, arătau însă spre Cristos și toate se unesc în El. Cuvântul lui Dumnezeu nu a fost exprimat complet până la venirea lui Cristos. Prin întruparea Sa, Cristos a adus plinătatea adevărului lui Dumnezeu, întrucât El este Cuvântul în toată plinătatea lui. În El, toate promisiunile lui Dumnezeu și-au găsit împlinirea.

Istoria revelației divine este una a progresiei până la Cristos, dar nu există progresie după Cristos, pentru că Dumnezeu ελεω. Folosirea verbului λεω la timpul aorist atât pentru vorbirea lui Dumnezeu prin profeți, cât și prin Fiul, indică faptul că Dumnezeu și-a încheiat vorbirea în ambele cazuri. Prin folosirea acestui verb, accentul cade pe actul vorbirii, deplin și final în Fiul (Hughes PE 1997: 37).

Statutul mesagerului (Evrei 1:2a)

Adresarea finală a lui Dumnezeu nu a venit prin profeți, ci εν υιω. În expresia εν υιω, articolul poate fi omis când se referă în special la o persoană divină sau unică. În acest context, absența articolului contrastează cu εν τους προφητας și pregătește calea pentru contraste similare celui cu Moise (Evrei 3:5) și cu marii preoți (Evrei 7:28). Absența articolului accentuează sensul absolut al substantivului: Isus Cristos este unicul și singurul Fiu (Ellingworth 1933: 93). Absența articolului din expresia εν υιω nu sugerează că Isus este unul dintre mai mulți fii, iar Dumnezeu avea posibilitatea să aleagă (Attridge 1989: 39). Atenția nu este direcționată spre personalitatea divină a lui Cristos, ci spre relația filială. Termenul subliniază statutul superior al agentului final: Fiu, în timp ce revelația trecută a fost dată printr-o categorie clar stabilită, προφητας. Termenul προφητας înseamnă „a spune”, „a vorbi”. În Noul Testament, termenul este folosit pentru a desemna proclamatorul unui mesaj inspirat divin (Kittel 1964, vol. 4: 828). Noua revelație a fost dată printr-unul

care aparține altei categorii: este Fiul (Vincent 1975: 379). Dumnezeu a vorbit nu numai prin cuvântul Fiului, ci în totalitatea evenimentului Cristos. Fiul nu este doar un purtător de cuvânt pentru Dumnezeu, ci, în esența naturii Sale, El este Dumnezeu (Evrei 1:5, 1: 8).

Superioritatea lui Cristos în Creație

Cristos—agentul (Evrei 1:2c – 3b)

Dumnezeu nu a creat lumea din necesitate interioară. Lumea a fost adusă în ființă prin lucrarea voită a lui Dumnezeu, care i-a dat o existență deosebită de a Sa, creând-o din nimic (Stăniloae 1987: 231). În afirmația că Fiul și moștenitorul este, de asemenea, agentul creației $\delta\iota$ $\alpha\upsilon$ prin care Dumnezeu a creat universul, este evidentă influența concepției alexandrine despre înțelepciune. În secolul I d.C., iudaismul a dezvoltat o doctrină a înțelepciunii care avea multe în comun cu conceptul stoic de „sofia“. Înțelepciunea din Proverbe 8 a fost mai întâi hipostatică, mai apoi transformată în absolut și, în final, divinizată. Rolul dat înțelepciunii era de mediator în creație (Houston 1980: 133). Deși Isus este prezentat ca Fiul divin (Evrei 1: 2a), funcțiile atribuite Lui sunt ale înțelepciunii lui Dumnezeu: El este mediatorul, agentul și susținătorul creației (Lane 1991: 12).

Dumnezeu a creat întreaga lume $\delta\iota\alpha$, prin Cristos. Prepoziția $\delta\iota\alpha$ cu genitivul înseamnă, de regulă, „prin”, cu sensul de instrument. Dar, în Evrei 1:2, prepoziția este folosită pentru agentul direct al lui Dumnezeu. Cristos nu este pur și simplu un instrument, o unealtă pasivă, ci mai degrabă agentul cooperant. Relațiile din divinitate sunt comunitare, astfel că actul creației este comunitar (Vincent 1975: 380). Faptul că totul a fost creat “prin” Cristos, nu implică în mod necesar că Tatăl L-a folosit ca pe un instrument în actul creației. Relația dintre Tatăl și Fiul nu este percepută în termenii creator—instrument (Konig 1988: 89). Prin Fiul s-au creat toate, iar participarea Lui la creație privește natura Sa. De fapt, creația este un act comunitar, la care participă atât Tatăl, Fiul cât și Duhul Sfânt (Tofană 1996: 86). Aspectul acesta este explicat în Evrei 1:10, unde Fiul este numit “Domn”. Deci, Fiul nu este un instrument folosit de Tatăl la creație, ci Dumnezeu adevărat, care creează (Coloseni 1:17, Ioan 1:3). Fiul nu numai că a adus în existență universul (Evrei 1:2c), dar susține $\phi\epsilon\rho\omega\nu$ în ființă întreaga ordine creată, prin puterea cuvântului Său. Sensul lui $\phi\epsilon\rho\omega\nu$ în Evrei 1:3 este discutabil, însă. Verbul are mai multe sensuri, precum: „a duce”, „a conduce”, „a direcționa“, „a cauza mișcarea către un loc“, „a susține“, „a menține“. În Evrei 1:3, sensul este de cauzare continuă prin susținerea sau menținerea unei stări (Louw și Nida 1989: 123, 153, 203, 205, 465). Cristos este nucleul creației, pentru că toate lucrurile sunt ținute împreună în El (Coloseni 1: 17). Creația nu se poate menține la normalitate fără o legătură cu creatorul ei. Legătura este cu însuși Cuvântul creator, care susține universul ca un întreg armonios (Coloseni 1:

17). Susținerea este dinamică, nu pasivă. Lucrarea de sprijinire, ținere a Fiului implică nu numai menținerea, ci și mișcarea, întrucât El duce toate lucrurile spre un final, vezi Evrei 1:3; Coloseni 1: 6 (Hughes PE 1997: 46).

Cristos—finalitatea creației (Evrei 1:2b, 3b)

Fiul este co-autorul creației, dar a fost investit totodată cu rolul de moștenitor al tuturor lucrurilor, investire care a avut loc într-un anumit moment, marcat de verbul εθηκεν. Sensul verbului εθηκεν este „a numi”, „a alege”. În istoria creștinismului timpuriu s-au semnalat două moduri de interpretare a relației dintre Isus și Dumnezeu exprimată prin verbul εθηκεν. Prima este interpretarea adopționistă, care susține că Isus a devenit Fiul lui Dumnezeu în istorie prin numirea (alegerea) lui Dumnezeu. A doua susține că Isus este fiul pre-existent, care a fost Dumnezeu de la început (Allen 1972: 16). Isus a fost numit κληρονομον. Verbul κληρονομεω are sensul de a „primi ceva în dar”, „a câștiga o posesie”, „a beneficia de un dar”, „a moșteni”. Ideea transmisă în Evrei 1:2 este a unei poziții permanente (Louw și Nida 1989: 573). Ideea moștenirii își are ecoul în Psalmul 2: 8, adresat unuia care este atât Unul Domnului, cât și Fiul lui Dumnezeu. Moștenirea lui Cristos nu se rezumă la pământ, ci cuprinde întregul Univers, vezi Evrei 2: 5-9 (Bruce 1985: 4).

Creația își are originea în El, care este Cuvântul și Înțelepciunea lui Dumnezeu. Prin El, creația este adusă în ființă, așa că existența ei depinde de susținerea Lui. Pentru El există toată creația, iar finalitatea creației este în El. Creația, răscumpărarea și eschatonul sunt, astfel, toate cuprinse în Cristos (Houston 1980: 143).

Superioritatea lui Cristos în răscumpărare

Inițiator: prin întruparea Sa (Evrei 1: 2a)

Emil Brunner afirmă că “Dumnezeu nu poate fi cunoscut decât prin Dumnezeu” (Brunner 1942: 201). Dumnezeu transcende creația, iar omul nu-I poate cunoaște și înțelege natura decât în măsura în care El dorește și ia inițiativa revelației. Dumnezeu este cel ce inițiază dialogul cu omul. După cum afirmă Evrei 1: 1-2, Dumnezeu a vorbit în vremurile trecute, dar acest dialog nu a avut formă deplină. Modalitatea și conținutul suprem s-au realizat prin întruparea Fiului. Revelația dată în Fiul este superioară deoarece este completă, iar actul revelației este personal. Întruparea lui Cristos este legată de sensul în care El este Dumnezeu.

Actul întrupării este definit de două verbe: “*a lăsat*” (Filipeni 2:6-7) și “*a luat*” (Galateni 4: 4-5). Unii interpretează Filipeni 2:6-7 aplicând “teoria kenozei”, care susține că Cristos “S-a golit pe Sine” de unele atribute divine, precum omnisciența, omniprezența și omnipotența, în timp ce a fost om pe pământ (Grudem 1984: 550). Potrivit acestei interpretări, prin întrupare Cristos a devenit ceva mai puțin decât Dumnezeu. Cu toate acestea, în Filipeni 2:6-7 dezbrăcarea lui Isus nu a fost de μορφη, de natura divină, ci de

egalitatea cu Dumnezeu. Sensul termenului $\mu\omicron\phi\eta$ este de „natură” sau „character”, iar accentul cade atât pe forma internă, cât și pe cea externă. În Filipeni 2:6-7, Cristos și-a luat natura de slujitor, dar în același timp a rămas Dumnezeu (Kittel 1964, vol. 4: 586). “Dezbrăcarea de Sine” nu înseamnă pierderea adevăratei Sale dumnezeiri, ci doar renunțare voită la exercitarea prerogativelor divine, lucru necesar pentru a putea deveni asemenea oamenilor (Forsyth 1957: 132).

Prin întruparea Sa, Cristos nu S-a unit cu o persoană, ci și-a asumat natura umană (Galateni 4:4-5). Întruparea Sa nu modifică dumnezeirea ipostasului Său și nu introduce un ipostas în Sfânta Treime (Stăniloae 1987: 274, 275). Cristos a fost pe deplin om, ceea ce nu înseamnă că a încetat să fie Dumnezeu: El a fost Dumnezeu, dar și-a exercitat și trăit divinitatea doar în armonie cu umanitatea Lui. Cristos a fost Dumnezeu adevărat și om adevărat. Cele două naturi sunt unite inconfundabil și inseparabil, astfel încât se păstrează deosebirea ontologică dintre ele. Ele nu funcționează independent, iar acțiunile Lui au fost întotdeauna divino-umane (Erickson 1998, vol. 2: 312). Astfel, ceea ce era L-a calificat pentru ceea ce urma să facă.

Mijlocul: prin jertfa Sa (Evrei 1: 3c, d)

Omul s-a răzvrătit împotriva lui Dumnezeu și este responsabil pentru actul său. Rezultatul acestei acțiuni este vinovăția înaintea lui Dumnezeu și pedeapsa inevitabilă. A existat un lucru pe care Dumnezeu nu l-a putut face în fața răzvrătirii, anume inactivitatea. El trebuia ori să pedepsească, ori să suporte pedeapsa. Iertarea dată de Dumnezeu necesita o anumită „plată”.

Dumnezeu nu se contrazice niciodată, iar modul în care alege să-i ierte pe păcătoși și să-i împace cu Sine trebuie să fie întru totul compatibil cu perfecțiunea caracterului Său. Aceasta înseamnă că Dumnezeu trebuie să fie în întregime și fără excepție El însuși, în plinătatea ființei Sale morale (Stott 1992: 131). De fapt, pe cruce, îndurarea divină și dreptatea divină au fost exprimate cu aceeași forță și au fost reconciliate pentru totdeauna, și astfel dragostea și sfințenia lui Dumnezeu au fost satisfăcute. Fiul, prin care Dumnezeu a creat universul, a făcut și curățirea păcatelor. Termenul folosit pentru descrierea actului salvator este $\kappa\alpha\theta\alpha\rho\iota\sigma\mu\omicron\nu$, care înseamnă curățire fizică și cultică. În LXX (Septuaginta), termenul este folosit pentru a reda ideea de restabilire a purității cultice. În Noul Testament se folosește pentru ideea de curățire cultică în câteva texte, precum: Marcu 1:4, Luca 2:22, Ioan 2:6, dar redă totodată și ideea de curățire morală, vezi Evrei 1:3 și 2 Petru 1:9 (Kittel 1964, vol. 3: 429). În Evrei 1:3, curățirea este înțeleasă ca sacrificiu, iar păcatul este văzut ca pângărire ce necesită curățire, purificare. Curățirea poporului se făcea prin sângele jertfei adus în ziua ispășirii (Levitic 16:29-30). Conceptul de curățire prefigurează lucrarea lui Cristos de Mare Preot, temă predominantă de altfel în întreaga epistolă. Lucrarea de curățire a fost făcută

ποιησαμεως de Cristos personal, întrucât El a fost atât Marele Preot, cât și jertfa de ispășire. Cele două părți din sistemul levitic sunt încorporate în Cristos. Folosirea lui ποιησαμεως la timpul aorist indică faptul că însuși Cristos, în persoana Sa, a făcut purificarea, subliniind o acțiune completă și desăvârșită (Rienecker și Rogers 1980: 663).

Finalitatea, perfecțiunea, unicitatea și eficacitatea jertfei lui Cristos au fost cerute de gravitatea păcatului (Evrei 9:23). Ispășirea era indispensabilă, absolut necesară (Evrei 9:22), iar singurul calificat să o îndeplinească era Isus, care era atât Dumnezeu, cât și om (Murray 1955: 22). Reconcilierea dintre Dumnezeu și om este realizată prin jertfa substitutivă a lui Cristos (Erickson 1998, vol. 2: 397). Cel care a murit în locul nostru pe cruce n-a fost nici Cristos singur, nici Dumnezeu singur, ci Dumnezeu în Cristos. Cristos a fost singurul Dumnezeu-om, iar acest statut l-a calificat să acționeze ca intermediar între cele două părți (Coloseni 1:19-20). Dumnezeu și Cristos au fost împreună activi în lucrarea de reconciliere, lucrare realizată de Dumnezeu în și prin Cristos (2 Corinteni 5:17 -19). Unitatea tainică dintre Tatăl și Fiul i-a dat lui Dumnezeu posibilitatea ca în același timp să suporte pedeapsa și să o impună. Isus Cristos este singurul Mântuitor, întrucât El este singura persoană în care "ar trebui" și "a putut" sunt unite (Stott 1992: 153).

Referința la înălțarea Fiului este o aluzie clară la Psalmul 110:1, text-cheie în epistolă și singurul care vorbește despre cineva ce a fost întronat alături de Dumnezeu (Lane 1991: 16). Lucrarea de ispășire a triumfat prin moartea și învierea lui Cristos. Acum Domnul nostru stă εκθισεν la dreapta lui Dumnezeu. "Șederea" lui Cristos este în contrast cu rânduiala preoțească a Vechiului Testament. În Vechiul Testament, preotul nu putea să stea, pentru că sarcina lui nu a fost îndeplinită. El nu putea să aducă o jertfă cu caracter final. Numai Cristos a adus o singură jertfă desăvârșită și suficientă (Evrei 9:25-26). Faptul că El "stă" indică desăvârșirea lucrării de curățire (Brown R 1982: 3). Întronarea lui Cristos εν δεξια este semnul onoarei, al demnității (Filipeni 2:11) și al autorității (1 Petru 3:22). În antichitate, în general partea dreaptă simboliza autoritatea și cinstea supremă. Dreapta lui Dumnezeu este simbolul puterii divine, iar ideea transmisă este de „favoare” și „onoare” (Kittel 1964, vol. 1: 37). Înălțarea a început cu învierea, a continuat cu ridicarea la cer și a fost desăvârșită prin întronarea la dreapta lui Dumnezeu. Întronarea este dovada că dumnezeirea a acceptat lucrarea de ispășire (Hughes PE 1977: 23).

Cristos "stă", dar nu în mod pasiv. El susține în continuare universul (Evrei 1:3), face slujba de mijlocire (Evrei 4:15, 7:25) și pregătește un loc pentru ai Săi (Ioan 14:2). Folosirea lui μεγαλωση accentuează gloria incomparabilă a Fiului. Termenul μεγαλωση este întâlnit și în Evrei 8:1 și în Iuda v. 25. Sensul lui este de „măreție”, „proeminență”, „înălțime”, „maiestate”. În Evrei 1:3 este folosit ca nume pentru Dumnezeu cu sensul de „unul care

este cu adevărat important” (Louw și Nida 1989: 139). Termenul exprimă maiestatea eternă a Tatălui. Întronarea la dreapta maiestății divine afirmă superioritatea și egalitatea Fiului cu Tatăl, fără a compromite poziția lui Dumnezeu Tatăl. Prin efortul său, omul nu-L poate cunoaște pe Dumnezeu. Deși există o revelație generală, cunoașterea personală a lui Dumnezeu implică o revelație personală. Astfel, Dumnezeu alege să se reveleze în persoana lui Isus Cristos. Deși caracteristica dominantă a istoriei salvării a fost continuitatea, ea a fost dată în două etape, prima având caracter progresiv, adică revelația ulterioară s-a clădit pe revelația anterioară. Datorită statutului continuu pe care îl avea mesagerul, revelația din etapa a doua are caracter deplin și final. Mesagerul noii revelații avea statut superior: era Fiul. Cristos nu a fost un simplu mesager, ci în esența Sa era Dumnezeu. Așadar, revelația dată în Cristos cumulează, adună în sine toate celelalte forme ale revelației. Ea este apogeul tuturor celorlalte moduri ale revelației și cheia care le dă sens. Fiul a fost agentul prin care Dumnezeu a creat lumea. Prepoziția „διὰ“ nu implică inferioritatea Fiului față de Tatăl, întrucât Fiul nu a fost doar un instrument, ci Dumnezeu Creatorul (Evrei 1:10). Statutul de Fiul îl face pe Cristos moștenitor al întregului Univers: El l-a creat, îl moștenește, îl susține și îl conduce spre un destin final (Evrei 1:3).

Pentru a fi eficientă în cazul oamenilor, răscumpărarea trebuia făcută de o persoană umană, dar pentru a avea valoare infinită, trebuia săvârșită de o persoană divină. Cristos a fost atât Dumnezeu, cât și om, astfel a putut realiza răscumpărarea omului. El este a doua persoană eternă, pre-existentă a Trinității. Cristos este Dumnezeu în aceeași accepțiune și în aceeași măsură ca Tatăl. Când a devenit om, și-a asumat umanitatea, dar nu a renunțat în nici o privință la divinitatea Sa, ci numai la exercitarea independentă a atributelor Sale divine. Deoarece Isus a fost cu adevărat unul dintre noi, El a fost în stare să ne răscumpere. Fiul a fost o ființă umană autentică, care a reprezentat întreaga umanitate. Astfel, ceea ce a îmbrăcat, El a fost în stare să și răscumpere (Galateni 4:4-5). Moartea Lui are valoare suficient de mare ca să poată servi ca ispășire pentru întreaga rasă umană. Fiul nu a realizat această lucrare independent de Tatăl, ci s-a identificat cu Tatăl. Fiul și Tatăl sunt una (Ioan 10:30), prin urmare lucrarea pe care a făcut-o Fiul a fost și lucrarea Tatălui (Ioan 6:38). Lucrarea de ispășire a culminat cu întronarea la dreapta lui Dumnezeu. Poziția aceasta indică superioritatea și onoarea Fiului raportat la întreaga creație. “Șederea” lui Cristos este dovada că lucrarea de ispășire a fost desăvârșită și acceptată de Dumnezeu. Fiul “stă”, dar într-un mod activ, întrucât El susține Universul, mijlocește și pregătește loc pentru cei răscumparați.

Concluzii

În contextul pluralismului religios, care neagă unicitatea revelației manifestată prin întruparea lui Cristos și propagă posibilitatea mântuirii în afara revelației date în Cristos, finalitatea și unicitatea salvării prin Cristos este amenințată, iar scopul misionar nerealizat. Astfel, conștientizarea superiorității lucrării lui Cristos prin prisma Scripturii este imperativă. Pentru abordarea acestei teme am ales studiul textului din Evrei 1:1-14, text care prezintă superioritatea persoanei lui Cristos în relației cu Dumnezeu, lumea spirituală și istoria umană.

Studiul de față a analizat problema superiorității lui Cristos în istorie din perspectiva textului din Evrei 1:1-14. În urma abordării lui exegetice am evidențiat adevărurile esențiale cu privire la persoana și lucrarea lui Cristos, adevăruri care stau la temelia creștinismului influențând inevitabil teologia și praxisul vieții creștine. Identitatea persoanei lui Cristos și lucrarea Sa trebuie analizate ținând cont de aspectele ontologice și oiconomice ale ființei Sale.

Dumnezeu este o ființă personală, care ființează în contextul unor relații comunitare. Omul a fost creat după chipul lui Dumnezeu, având, ca urmare, statut de ființă relațională. Trăirea în relație a ființei umane implică atât un aspect orizontal, cât și unul vertical. Păcățul a distorsionat relația omului pe verticală, iar rezultatul a fost o prăpastie epistemologică între om și Dumnezeu, cu implicații în plan soteriologic. Această problemă a fost soluționată de inițiativa revelatoare a lui Dumnezeu. Revelația lui Dumnezeu este un întreg, desfășurându-se în două etape. Dumnezeu a dat o revelație generală (creație, istorie și conștiință), care însă nu a împlinit nevoia relațională a ființei umane. Numai printr-o revelație personală putea omul ajunge la cunoaștere personală.

Mai întâi, revelația a fost transmisă din exterior și mediată de om. Caracterul ei a fost anticipativ și progresiv, indicând spre ceva superior, anume spre Cristos, care este apogeul și sensul tuturor celorlalte forme ale revelației. Perfecțiunea intrinsecă a ființei Sale îi conferă un statut superior, raportat atât la agenții umani ai revelației, cât și la cei divini. Superioritatea Lui față de agenții divini este demonstrată prin: numele moștenit (Evrei 1:5), închinarea adusă (Evrei 1:6), natura ființei (Evrei 1:3), existența (Evrei 1:10) și destinul final (Evrei 1:13-14). Începutul revelației date în Cristos a fost marcat prin actul întrupării Sale, care implică asumarea naturii umane și renunțarea la exercitarea independentă a prerogativelor Sale divine.

Din perspectiva textului din Evrei 1:3, relația ontologică a Fiului cu Tatăl este co-substanțială (de aceeași esență, natură), anume tot ce este și are Tatăl, este și are Fiul; este co-egală, adică Fiul domnește împreună cu Tatăl, împărțășind închinarea adusă Tatălui; și este co-eternă, adică Fiul este pre-existent. Natura acestei relații îi dă Fiului un rol activ în creație: El este

agentul prin care întregul Univers este adus în existență, El moștenește Universul, îl susține în armonie și îl conduce spre o finalitate.

Unicitatea statutului ontologic al ființei lui Cristos (Dumnezeu-om) îl califică drept unic mediator între Dumnezeu și om. Statutul Său are la bază jertfa de ispășire pe care a adus-o. Crucea, simbol al rușinii și morții prin Cristos, devine simbolul provocării și vieții. Prin ea au fost reconciliate dragostea și adevărul. Apogeul lucrării de ispășire este înălțarea la dreapta lui Dumnezeu, poziție care indică superioritatea și cinstea. Din această poziție, Cristos își continuă activitatea în creație (prin susținere) și în răscumpărare (prin mijlocire).

În ciuda faptului că susțin o concepție diferită despre om, și creștinismul și islamul cred că omul are nevoie de revelație. În islam, revelația constă în îndrumare divină pentru om, în timp ce în creștinism preocuparea centrală a revelației este răscumpărarea din păcat, astfel avem a face cu o religie a legii, în care pacea se obține prin supunere față de o lege, versus o religie relațională, în care pacea pe verticală este stabilită prin credința personală în jertfa răscumpărătoare a lui Isus Cristos.

În tradiția musulmană, Coranul este cuvântul ultim, definitiv al lui Dumnezeu, revelația voinței Sale perfecte pentru îndrumarea rasei umane dezvoltată în întregime, și va rămâne ultima referință pentru toate timpurile. Din perspectivă creștină, Isus Mesia este Cuvântul viu al lui Dumnezeu în formă umană, care a luat chip de om. Pentru musulmani, Coranul este criteriul adevărului. Pentru creștini, mărturia biblică totală, care culminează în Isus Cristos, este criteriul adevărului. În islam, mila lui Dumnezeu este exprimată în mod suprem prin revelarea unei legi perfecte. În credința creștină, dragostea lui Dumnezeu este exprimată în mod suprem în suferința și iubirea răscumpărătoare dezvoltată prin viața, răstignirea și învierea lui Isus Mesia.

Isus este un profet semnificativ în islam, cu o serie de trăsături unice. Coranul îl identifică pe Isus cu Mesia, dar nu se ocupă deloc de probleme soteriologice, și în mod explicit refuză să-I atribuie divinitatea sau filiația, în schimb accentuându-I natura umană. În islam, omul nu are nevoie să fie răscumpărat, nu există o răscumpărare universală a omenirii, deci nu este nevoie de un salvator, pentru că nu există păcat original din care omul să fie mântuit, iar mântuirea se face doar prin credință și practică. În schimb, în creștinism omul este privit ca păcătos, lipsit de slava lui Dumnezeu, iar pentru restabilirea comuniunii cu Dumnezeu are nevoie de un mijlocitor, un mare preot care să aducă jertfă de ispășire o dată pentru totdeauna, iar mântuirea presupune credință personală în Isus Cristos și în jertfa Lui salvatoare, o relație personală cu Trinitatea.

Creștinismul rămâne creștinism și islamul rămâne islam (neagă principiile centrale ale creștinismului: răstignirea și învierea lui Isus: diferențe

insurmontabile). Diferențele dintre cele două nu sunt diferențe superficiale, întrucât vizează aspecte esențiale ale sensului existenței umane. Fundamentul creștinismului nu este o doctrină, o metodă sau o filosofie. Creștinismul înseamnă o persoană și un mod de viață în și prin această persoană. Creștinismul a fost și este Cristos. Unicitatea și finalitatea lui este dată de adevărul central al Noului Testament: învierea lui Cristos.

Există posibilitatea unor forme de cunoaștere a adevărului divin prin revelația generală, dar nu există posibilitatea salvării în afara revelației date în Cristos. Dacă omul ar putea dobândi o anumită cunoaștere a lui Dumnezeu în afara revelației Lui, care este Isus Cristos, el ar contribui măcar în parte la situația lui spirituală înaintea lui Dumnezeu. În acest caz, principiul biblic “numai prin har” (Efeseni 2:8-9) ar fi compromis, iar rolul lui Cristos ca Mântuitor ar fi diminuat. Dumnezeu, care S-a revelat în mod personal, așteaptă răspuns personal. Acest răspuns implică întâlnirea cu Cristos, condiționată de pocăința și credința în El. Cristos nu este una dintre multele căi spre Dumnezeu (Ioan 14: 6): Dumnezeu are un singur mijlocitor și o singură revelație a voii Sale. Nu există altă posibilitate de întâlnire cu Dumnezeu Tatăl decât în Cristos, care S-a identificat ca Fiul al Tatălui (Matei 26:63-64) și căruia Tatăl I-a recunoscut acest statut (Matei 17: 5). Astfel, singura cale de acces la Dumnezeu este prin Mijlocitorul și Salvatorul Isus Cristos (1 Timotei 2:5).

Bibliografie

- Allen J (1972) *General Articles Hebrews—Revelation*. Nashville, TN: Broadman.
- Attridge WH (1989) *The Epistolele to the Hebrews*. Philadelphia, PA: Fortress Press.
- Barclay W (1978) *Jesus as They Saw Him*. New Testament Interpretation of Jesus. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Barth K (1959). *Church Dogmatics* 1/2. Edinburgh: T&T Clark.
- Bateman HW, Smith SW (2021) *Hebrews: A Commentary for Biblical Preaching and Teaching*. Grand Rapids, MI: Kregel Ministry.
- Brown R (1982) *The Message of Hebrews*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press.
- Brown C (1967) *The International Dictionary of New Testament Theology*, volumul I. Grand Rapids, MI: Zondervan.
- Brunner E (1942) *The Mediator, A Study of the Central Doctrine of the Christian Faith*. New York, NY: Macmillan.
- Bruce FF (1985) *The Epistle to the Hebrews*. The New International Commentary on the New Testament. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Darly JC (1990) The Angels, Sonship and Birthright in the Letter to the Hebrews. *Journal of the Evangelical Theological Society—Art* 33(2).
- Dickson CF (1975) *Angels Elect and Evil*. Chicago, IL: Moody Press.

- Ellingworth P (1933) *Commentary on Hebrews*. New International Greek Test Commentary. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Erickson JM (1998) *Teologie Creștină*, volumele 1 și 2. Oradea: Cartea Creștină.
- Forsyth PT (1957) *God the Holy Father*. Edinburgh: Saint Andrew Press.
- Goldsmith M (2012) *What about other Faiths? Is Jesus Christ the only Way to God?* USA: London: Hodder & Stoughton.
- Gooding D (1995) *O împărăție care nu poate fi clătinată*. Cluj- Napoca: Logos.
- Grudem W (1988) *Systematic Theology*. An Introduction to Biblical Doctrine. InterVarsity Press, Leicester England, 1988.
- Guthrie D (1988) *The Letter to Hebrews*. Tyndale New Testament Commentaries. London: InterVarsity Press.
- Harris JM (2008) *Jesus as God. The New Testament use in θεος*. Grand Rapids, MI: Baker.
- Hay MD (1993) *Glory at the Right Hand: Psalm 110 Early Christianity*. New York, NY: Abingdon Press.
- Hick J (1988) Religious Pluralism and Salvation. *Faith and Philosophy: Journal of the Society of Christian Philosophers* 5(4): 2.
- Hick J (1973) *God and the Universe of Faith*. London: Macmillan.
- Hick J (1980) *God Has Many Names*. London: Macmillan.
- Hick J, Knitter PF (1987) *The Myth of Christian Uniqueness: Toward a Pluralistic Theology of Religions*. Maryknoll, NY: Orbis.
- Houson MJ (1980) *I Believe in the Creator*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Hughes EP (1977) *A Commentary on the Epistle to the Hebrews*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Hughes RK (2015) *Hebrews: An Anchor for the Soul*. Wheaton, IL: Crossway.
- Isaac EM (1992) *Sacred Space. An approach to the Theology of the Epistle to the Hebrews*. London: Sheffield Academic.
- Jamieson RB (2021) *The Paradox of Sonship, Christology in the Epistle to the Hebrews*. Studies in Christian Doctrines and Scripture. Downers Grove, IL: IVP Academic.
- Kateregga BD, Shenk DW (1997) *A Muslim and a Christian in Dialogue*. Scottsdale, AZ: Herald Press.
- Kaya M (2014) *Ultima religie divină: Islamul*. Istanbul: Erkham.
- Khurshid A (1999) *Islam: its Meaning and Message*. London: The Islamic Foundation.
- Kistemaker JS (1984) *Expository of the Epistle to the Hebrews*. New Testament Commentary. London: Evangelical Press.
- Kittel G (1964) *Dictionary of the New Testament*, volumele 1, 2, 3, 4 și 5. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Konig A (1988) *New and Greater Things: Re-evaluating the Biblical Message on Creation*. Pretoria: University of South Africa Press.

- Krunker JM (2021) *Hebrews For You, God's Word for You*. Epsom: The Good Book Company.
- Lane LW (1991) *Hebrews 1-8*. Word Biblical Commentary. Dallas, TX: Word Books Publisher.
- Louw JP, Nida E (1989) *Greek English Lexicon of New Testament Based on Semantic Domains*. New York, NY: United Bible Society.
- MacArthur JF (1983) *New Testament Commentary. Hebrews*. Chicago, IL: Moody Press.
- MacArthur JF (2016) *Hebrews: Christ—Perfect Sacrifice, Perfect Priest*. Nashville, TN: Thomas Nelson.
- MacLead JD (1989) *The Literary Structure of the Book of Hebrews*. *Biblioteca Sacra—Art* 146(528).
- McGrath AE (2013) *Historical Theology: An Introduction to the History of Christian Thought*. Oxford: Wiley.
- Maulana MA (1993) *Muhammad the Prophet*. Columbus, OH: Ahamiyya Anjuman Isha'at Islam Lasore.
- Maulana WK (2019) *Muhammad a Prophet for all Humanity*. New Delhi: Center for Peace & Spirituality.
- Mohler RA (2017) *Exalting Jesus in Hebrews*. Christ-Centered Exposition Commentary. Nashville, TN: Broadman & Holman.
- Morgan D (2010) *Essential Islam: A Comprehensive Guide to Belief and Practice*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO.
- Murray J (1955) *Redemption Accomplished and Applied*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Nilar M (2017) Salvation and World Religions: Exclusivism, Inclusivism, and Pluralism. *St. Theresa Journal of Humanities and Social Sciences* 13(2).
- Rahner K (1966) Christianity and the NonChristian Religions. *Theological Investigations*, volumul 5. London: Darton, Longman and Todd.
- Ramadan T (2017) *Islam: The Essentials*. New Orleans, LA: Pelican.
- Ramm B (1971) *Special Revelation and the Word of God*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Rienecker F, Rogers C (1980) *Lingvistic Key to the Greek New Testament*. Grand Rapids, MI: Zondervan.
- Rolls JC (1984) *The Indescribable Christ*. Neptune, NJ: Laizeaux.
- Runia K (1997) Why Christianity of All Religions? *European Journal of Theology* 6(1): 57-72.
- Schreiner T (2021) *Hebrews: Evangelical Biblical Theology Commentary*. London: Lexham.
- Soubourin L (1987) *The Name and the Title of Jesus*. New York, NY: Macmillan.
- Stăniloiaie D (1987) *Chipul Nemuritor al lui Dumnezeu*. Craiova: Editura Mitropoliei Olteniei.

- Stott RWJ (1982) *Crucea lui Cristos*. Wheaton, IL: Societatea Misionară Română.
- Tofană S (1996) *Isus Cristos Arhiereu veșnic după Epistola către Evrei*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.
- Vincent MR (1975) *Word Studies in the New Testament*. London: MacDonald Publishing.
- Walter M (1996) *Împărăția cultelor eretice*. Oradea: Cartea Creștină.
- Westcott BF (1977) *The Epistle to the Hebrews*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Wuest SK (1947) *Hebrews in the Greek New Testament*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- Yandell KE (1994) *The Epistemology of Religious Experience*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zwemer SM (2004) *Islam: A Challenge to Faith*. New York, NY: Student Volunteer Movement for Foreign Missions.

Surse internet

- Deedat A (2020a) Coranul, Miracolul Miracolelor. *European Islamic Research Center* www.islamhouse.com Accesat în 25.07.2020.
- Deedat A (2020b) Cristos în islam. *European Islamic Research Center*. www.islamhouse.com. Accesat la 23.07.2020.